

VESTFOLD
fylkeskommune

SKILT- OG SKJØTSELSPLAN FOR UTVALGTE KULTURMINNER I VESTFOLD 2017 - 2027

Plan for å øke og sikre opplevelsesverdiene ved arkeologiske kulturminner.

Innhold

Forord.....	2
Introduksjon.....	3
Rammer for planen	5
Skilt og skjøtsel fra 1992 - 2016.....	6
Strategi for 2017 - 2027	8
Skjøtsel.....	8
Skjøtselsplaner og -avtaler	9
Informasjonstavler	10
Konsepter og retningslinjer for utforming	11
Anvisningsskilting	13
Økonomi	13
Tiltak 2017 - 2027	13
Prioritert kulturminneliste for skilt og skjøtsel.....	14

Forsidefoto, bilder fra topp venstre:

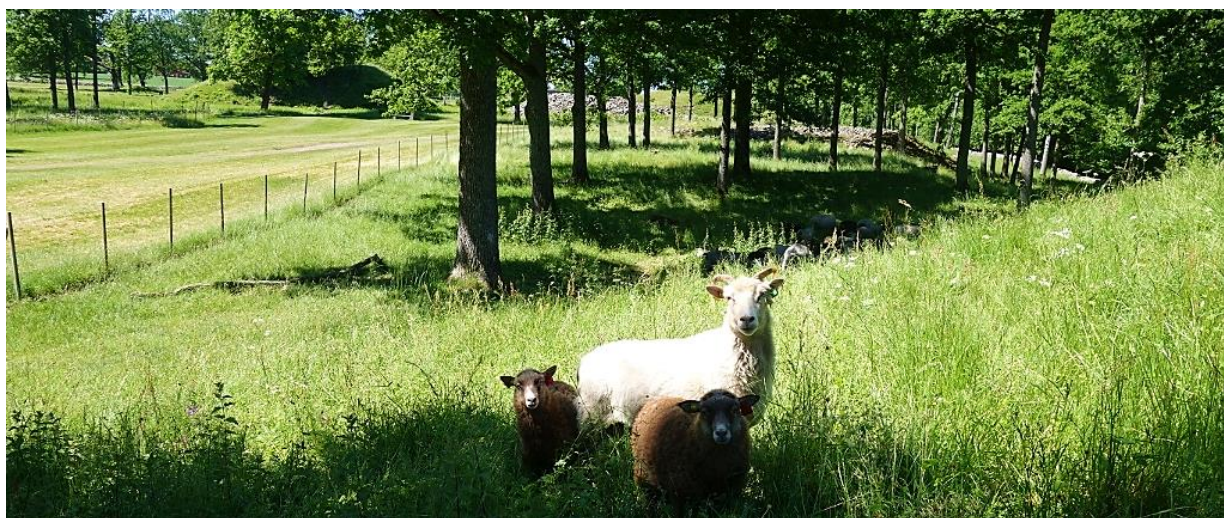
- Preben Fossas og Anne Kirsti Nilsen, Hauan gård 21/1 i Re kommune, har gammelnorsk spælsau på Borre gravfelt. Foto Cathrine Stangebye Engebretsen.
- Nedslitt informasjonstavle på Karlsvika i Tønsberg kommune 2016. Foto CSE.
- NRK intervjuer fra venstre Terje Gansum, skiltmontør Hans Gunnar Perdersen og ordfører Erlend Larsen i Stokke. Avduking av ny informasjonstavle på Prestegårdsskogen gravfelt i 2014. Foto Anitra Fossum.
- Avduking av informasjonstavle på Borre i 2013 ved fylkesordfører Per-Eivind Johnsen og rådgiver Cathrine Stangebye Engebretsen. Foto Herdis Hølleland.

Forord

I Strategisk Kultur- og idrettsplan for Vestfold (SKP) står det at Vestfold har vært, og er, et foregangsfylke når det gjelder nyskapende og innovative løsninger på kulturfeltet. Det gjelder også for formidling og tilrettelegging av automatisk fredete kulturminner. Skjøtsel og tilgjengeliggjøring av arkeologiske kulturminner gjennom informasjonstiltak er anerkjent som viktige tiltak for å sikre slike kulturminner for fremtiden. Tilrettelegging av kulturminnene er godt kulturminnevern. Kunnskap om, og opplevelse av kulturminner og kulturmiljø gir synergieffekter ut over sikring av selve kulturminnet. Virkninger fra tilretteleggingstiltak er slik sett godt folkehelsearbeid som kan skape verdier både lokalt og nasjonalt, ikke minst som opplevelsesverdier i friluftsliv og som reiselivsdestinasjoner.

Fylkeskommunen har siden tidlig på 90-tallet tilrettelagt utvalgte kulturminner med skjøtsel og informasjonstavler. Men tiden og været tærer på tavler som har stått ute i mange år. Mange av disse er i dag ødelagte og utdaterte. Denne planen formulerer nødvendige tiltak for å oppgradere og skifte ut informasjonstavler ved kulturminnene. Det er ikke rom for disse investeringene i driftsbudsjettet. I tillegg er det behov for nye skjøtelsplaner og enkelte nye skjøtselstiltak på noen lokaliteter. Tiltakene som foreslås i denne planen vil sørge for å følge opp visjon, målsetting og strategier i SKP på dette feltet.

SKP slår fast at kultur er viktig for helse og trivsel, og kulturutvikling preges av tanken om «helse i alt vi gjør». Innen arbeidet med friluftsliv og folkehelse ser vi at mange kulturminner i Vestfold kan få fram spennende og berikende opplevelser ved turtilbud i nærmiljøer. I nærmiljøene har alle tilgang og mange bruker turterrenget ukentlig eller daglig. Gode turtilbud er bra for helse og trivsel – god formidling av kulturminner kan bidra til nysgjerrighet, undring, forståelse og stolthet over en spennende og variert Vestfoldhistorie.

Trofaste skjøtelsarbeidere på Borre gravfelt i Horten kommune. Foto CSE.

Introduksjon

Kulturminner er viktige ressurser for verdibygging, opplevelse og trivsel. Men kulturminnets ressurser må utvikles på en måte som utløser positive følelser og opplevelser for folk flest. De må tilrettelegges for at opplevelsespotensialet skal nås. Tilrettelegging innebærer både skjøtsel og rydding av kulturminnet, og formidling av kulturminnets historie på informasjonstavle. Denne planen handler om hvorfor og hvordan tilrettelegging av utvalgte automatisk fredete kulturminner i Vestfold skal oppgraderes for å sikre god formidling og gode opplevelser for folk flest.

«Skilt- og skjøtelsesplan for utvalgte kulturminner i Vestfold 2017-2027» er den tredje planen for tilrettelegging av automatisk fredete kulturminner i fylket. Den første ble vedtatt av fylkestinget i 1993 og den andre i 1999. Mange av tilretteleggingene som ble utført i tråd med de to første planene er i dag utslitt etter opptil tjue år ute i vær og vind. De utslitte og ødelagte informasjonstavlene har etter hvert fått den motsatte effekten av det de en gang hadde. I dag skjønner faktisk mange av dem kulturminnelokalitetene. Forfallet kan lett skape et inntrykk av at disse stedene er lite verdt å ta vare på.

Et hovedmål med skjøtsel og skilting er å sikre kulturminnene ved å gjøre tilgjengelig opplevelsesverdier på stedet og fortelle kulturminnets historie. Vurderingene om hvilke kulturminner som egner seg for tilrettelegging har ikke endret seg så mye de siste tiårene, men omstendigheter rundt kulturminnet og kunnskapen om det kan ha endret seg fra det ble tilrettelagt for mange år siden. Tanker om hvordan tilrettelegging med informasjonstavler bør utformes for å informere effektivt har også endret seg over tid.

Fra 1. januar 2014 skal også anlegg og informasjon rettet mot allmenheten utformes i tråd med krav om universell utforming.¹ Det er enda en grunn til å fjerne gamle tavler og erstatte de med nye, universelt utformede informasjonstavler.

Gamle tavler gir lite mening og skaper et negativt inntrykk. Fra venstre; Karlsvika i Tønsberg kommune, foto CSE, Jåberg i Sandefjord, foto CSE og Trælsodden i Stokke, foto Siv Abrahamsen.

¹ § 15 Lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne (diskriminerings- og tilgjengelighetsloven) «For bygninger, anlegg og uteområder rettet mot allmenheten gjelder kravene til universell utforming i eller i medhold av plan- og bygningsloven.» Ikrafttredelse 01.01.2014

Nasjonalt er det i de siste årene satt et større fokus på opplevelsesverdien av kulturminner i friluftslivet. I «Nasjonal strategi for et aktivt friluftsliv», en satsing på friluftsliv i hverdagen (2014-2020) er hovedmålet å øke antall aktive i og ved byer og tettsteder. I strategien står det:

«Kulturminner er for mange en viktig motivasjon til å utøve friluftsliv. Overalt i naturen, fra nærmiljøet og til fjerne skogsområder og øde fjellområder, finner vi spor etter mennesker. Selv om det å oppsøke disse områdene ikke nødvendigvis er hovedgrunnen til å gå på tur, vil de aller fleste finne at kulturminner beriker turen og gir den en ekstra dimensjon.»

Godt skjøttede kulturminner beriker turopplevelsen. Fra venstre, turmål ved bronsealderrøys på Søndre Årøy i Færder nasjonalpark/Utvalgt kulturlandskap, foto CSE. Til høyre skjøtselsdugnad ved Nøtterøy historielag og Rotarys i det populære turområdet på Hella. Foto CSE.

I flere statlige meldinger og strategier for friluftsliv, folkehelse og reiseliv understrekes viktigheten av å legge til rette for kulturminneformidling. Kulturminner skaper attraksjon, trivsels- og opplevelsesverdier ved tilrettelegging. Virkninger fra tilretteleggingstiltak skaper verdier både på lokalt og nasjonalt. Sammenheng mellom friluftsliv og turopplevelser understrekes også i Meld. St. 35 (2012-2013) «Framtid med fotfeste» (kulturminnemeldingen). I meldingen vil regjeringen fokusere mer på synliggjøring og formidling av kulturminner og kulturhistorie i landskapet. Regjeringen vil derfor vektlegge dette sterkere ved bruk av statlige tilskuddsordninger. Regjeringen vil også legge vekt på økt samordning og samarbeid mellom frivillige og statlige aktører med sikte på å i større grad formidle, synliggjøre og ta i bruk kulturminner i sammenheng med friluftsliv.»

Rammer for planen

Planen skal gjelde i 10 år før den rulleres (2017 – 2027). De forrige skilt- og skjøtelsesplanene har behandlet tiltak ved kommunevis vurdering. Det gjør ikke denne planen da vestfoldkommunenes antall er i endring.

Fylkeskommunen er rette myndighet for skjøtsel og tilrettelegging av kulturminner. Etter §11 i Kulturminneloven har fylkeskommunen ansvar for og adgang til vedlikehold, gransking m.v. av automatisk fredete kulturminner. Loven sier at når grunneier eller bruker er varslet, har vedkommende myndighet (fylkeskommunen) adgang til «å søke etter, registrere, avbilde, holde i stand, restaurere, bygge opp igjen, flytte og gjerde inn automatisk fredete kulturminner og gjøre de tiltak som trengs til pleie og anskueliggjørelse av dem, herunder rydde området omkring.»²

Rydding av kulturminneområdene går under samlebegrepet skjøtsel. Skjøtselen består som oftest av vegetasjonsrydding i form av hogst og slått. Langsiktige skjøtelsesplaner for slike tiltak er generelt en forutsetning for tilrettelegging. Når rydding først er gjennomført på en lokalitet, må dette vedlikeholdes jevnlig for å opprettholde miljøet. Skjøtelsesbehovet varierer fra sted til sted, både tiltakstype (førstegangsrydding/slått/trepleie/beite) og frekvensen av skjøtselstiltakene. Behovet vurderes fortløpende av Kulturarvs kulturminnerådgiver. Skjøtelsesplaner og -avtaler med kommuner, lag og frivillige skal fornyes ved behov. I denne planen foreslås noen få nye skjøtselstiltak for neste tiårsperiode, men det største behovet for tiltak gjelder utskifting av informasjonstavler.

Riksantikvaren har et overordnet ansvar for fylkeskommunenes arbeid med kulturminner. I St. meld. nr. 26 (2006-2007) «Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand» ble Riksantikvarens Bevaringsprogram for utvalgte arkeologiske kulturminner (BARK) lansert. BARK er ett av regjeringens 10 etablerte bevaringsprogram og skal være en 10-årig satsning på skjøtsel og tilgjengeliggjøring av arkeologiske kulturminner og kulturmiljø. Programmet anerkjenner at skjøtsel og tilgjengeliggjøring av arkeologiske kulturminner gjennom informasjonstiltak er noen av de viktigste tiltakene for å sikre slike kulturminner for fremtiden.

Målet for BARK er at et representativt utvalg av arkeologiske kulturminner og kulturmiljø i Norge skal sikres gjennom langsiktig skjøtsel og bli tilgjengelige for publikum innen 2020. Programmet har et særlig fokus på at en variasjon av kulturminnetyper skal formidles, og at det skal tilrettelegges minst ett fredet kulturminne i hver av landets kommuner. Noen kulturminner i Vestfold har allerede fått finansiert en oppgradert og universelt utformet tilrettelegging gjennom BARK³. I Vestfold er det tilrettelagte kulturminner i alle dagens kommuner. I henhold til BARKs mål bør det da være et mål om at en variasjon av kulturminner tilrettelegges i Vestfold. Listen over prioriterte kulturminner i denne planen inneholder en større variasjon av kulturminnetyper enn det som er tilrettelagt tidligere.

² Kulturminneloven 1978. Endret ved lov 3 juli 1992 nr. 96, 25 juni 2004 nr. 53 (ikr. 1 jan 2006 iflg. res. 19 aug 2005 nr. 901) som endret ved lov 17 juni 2005 nr. 84.

³ Bevaringsprogrammet BARK har gitt tilskudd til universelt utformet informasjonstavle på Borre (ID22228), avduket 2014.

Skilt og skjøtsel fra 1992 - 2016

Den første skilt og skjøtelsplanen i Vestfold fylke ble vedtatt av Fylkestinget i 1993; «Skilt og skjøtelsplan for fornminner i Vestfold 1992» (FT sak 9/93 A). Planen var resultatet av en grundig registrering i 1992 over hvilke lokaliteter i Vestfold som hadde kvaliteter egnet for tilrettelegging. Målet med registreringen var å lage en prioriteringsliste for tilrettelegging i overenskomst med kommuner, lokale lag, museene i Vestfold og Universitetets Oldsakssamling (Kulturhistorisk museum). Ambisjonen og hovedmålet i Skilt- og skjøtelsplanen var økt informasjon og forståelse for fornminnevern. Geografisk spredning og særegne eller typiske kulturminner i hver kommune var ønskemål. Ti lokaliteter ble den gang skjøttet og det var og er viktig å opprettholde disse. Nye lokaliteter ble vurdert etter hvor enkle de ville være å skjøtte – slik at lokale krefter kunne håndtere oppgavene over lengre tid. Skilt og skjøtselstiltakene som ble iverksatt var ment å sikre kulturminnene mot ødeleggelse.

Av 150 vurderte og 130 befarte kulturminner i 1992 ble 55 prioritert for tilrettelegging. Prioriteringene i planen beskrev kulturminnenes egnethet, men formulerte ikke som mål at alle disse skulle skjøttes. Flere av lokalitetene som ble vurdert for tiltak var utsatt for nyere ødeleggelser ved uaktsomme tiltak og slitasje. Noen kulturminner ble vurdert for sikring gjennom undersøkelse. Det ble lagt vekt på at planen også skulle ivareta en åpenhet for prosjekter som ble initiert fra lokalt hold.

Tre generasjoner informasjonstavler på Borre gravfelt. Til venstre tavle satt opp før 90-tallet. Foto Kristian Keller © 2016 Kulturhistorisk museum, UiO. I midten tavle fra 90-tallet i tråd med Fylkeskommunens Skilt- og skjøtelsplan fra 1993. Foto Jan Lindh. Til høyre nåværende informasjonstavle satt opp 2013. Foto Herdis Hølleland, Kulturarv.

Hovedformålet med planen fra 1999 var en evaluering av tiltak gjennomført i perioden 92-98 – samt vurdere om målsetningene fra 1993 var oppnådd. Konklusjonen var at fylkeskommunen oppnådde hovedmålet «økt informasjon og forståelse for fornminnevern». Formålet var også å sikre kulturminnene mot ødeleggelse, dette ble delvis oppnådd. Målet om geografisk spredning og fremheving av særegne eller typiske kulturminner ble ikke nådd. De fleste kulturminnene som ble tilrettelagt var graver og gravfelt.

I perioden 1992 – 1999 ble 53 fornminner tilrettelagt. Av disse stod 31 på prioriteringslisten fra 1992. Årsakene til at tilrettelegginger på de prioriterte kulturminnelokalitetene ikke ble gjennomført er ulike, men

i mange tilfeller strandet prosjektet med for dårlig lokal forankring og manglende samarbeid. I perioden ble 22 «private» tilretteleggingsinitiativ realisert etter godkjenning fra fylkeskommunen. Det viser at det har vært et lokalt engasjement, men det sammenfalt ikke med de kulturminnene fylkeskommunen listet opp i planen fra 1993. Denne erfaringen er viktig, den tilsier at det bør være en åpenhet for lokale initiativ i planens virketid.

I perioden 1999 - 2016 er flere av de 55 prioriterte kulturminnene i planen fra 93 tilrettelagt. En del av disse ble tilrettelagt som tiltak i SKP 2011–2014 under punkt 4.4 «*Tilgjengeliggjøre minst ett kulturminne fra vikingtiden i hver kommune i Vestfold*». I tiltaket skilte Kulturarv ti nye kulturminner for å sikre minst ett tilrettelagt vikingtids kulturminne i hver kommune. Fire av disse var prioritert i 1992, men ikke tilrettelagt før.

To skjøtselsplaner fra perioden bør nevnes spesielt; «Helhetsplan for Borreparken» (2007) og «Skjøtselsplan for Kaupang svartjordsområde» (2009). Begge planers skjøtselstiltak medførte betydelige forbedringer i landskapsopplevelser og sikring av kulturminnene.

I 2014 ble det gjennomført et større informasjonstiltak i Larvik Bøkeskog, der Kulturarv samarbeidet med fylkesmannen, Larvik kommune, Geopark og Bøkeskogens venner om å samordne informasjonstiltakene i området. Prosjektet innebar fjerning av gamle tavler og montering av en ny informasjonsstruktur som ivaretok både kulturminne-, natur- og friluftslivsinformasjon. Prosjektet innebar en betydelig kvalitetsheving som også ivaretok hensyn til universell utforming. Lignende samordning av informasjon er ønskelig også andre steder som blir intensivt brukt av allmenheten, som for eksempel på Mølen.

Eksempel på informasjonstavle i samarbeidsprosjekt. Larvik kommune var prosjektleder. Bøkeskogens venners økonomiske bidrag medvirket til at prosjektet ble gjennomført. Foto CSE.

Kulturarv bidro i 2015 til Tønsberg kommune og Riksantikvarens prosjekt for å sette opp informasjonstavler ved Olavskirkeruinen og ved Kongsgården i Tønsberg middelalderby. Kulturarv bistod med rådgivning og mal for utforming av stativ og tavler.

I perioden er også flere kulturminner tilrettelagt på lokalt initiativ. Det siste lokale initiativet hvor fylkeskommunen tilrettela med ny informasjonstavlen var gravfeltet på Rom Søndre i Tønsberg kommune i 2015.

Strategi for 2017 - 2027

Tilrettelegging av kulturminner må ha god kvalitet for å fungere etter en hensikt om økt forståelse for kulturminner og kulturminnevern. En kontinuerlig oppfølging av skjøtsel og periodevis oppgradering av informasjon må til for å sikre at hensikten opprettholdes. Utsifting av gamle informasjonstavler bør derfor være en prioritert oppgave for fylkeskommunen.

Skjøtsel

Kulturminneskjøtsel er hovedsakelig vedlikeholdstiltak. Når en lokalitet er blitt ryddet for vegetasjon må området vedlikeholdes årlig for at det ikke skal gro igjen på nytt. Vegetasjonen som oppstår ved gjengroing er ofte av en uønsket karakter. Den kan ikke bare være skjemmende, men faktisk også påføre kulturminner skade ved at jordbunnsforhold endres og dermed påvirker bevaringsforhold for kulturminner i jorden. Det har derfor fra 1992 til i dag vært lagt vekt på å opprettholde kontinuerlig skjøtsel der slike tiltak er iverksatt. I perioden frem til 2016 er skjøtsel gjennomført på alle lokalitetene hvor fylkeskommunen har satt opp informasjonstavler. Den innsatsen skal videreføres også i årene som kommer, men det er behov for noen flere tiltak på enkelte lokaliteter.

Vestfold fylkeskommune ved Kulturarv bidrar årlig direkte til skjøtsel av mer enn tretti tilrettelagte kulturminnelokaliteter. I tillegg bidrar Kulturarv med skjøtelsrådgivning til grunneiere i hele Vestfold som skjøtter fredete kulturminner på egen eiendom. Kulturarv bidrar også med rådgivning til kulturminneskjøtsel i statlige sikrede friluftsområder, naturvernområder, Vestfolds Utvalgte kulturlandskap og Færder Nasjonalpark. Mange av de skjøttede kulturminnene ligger ved mye brukte friluftsområder. Mange ligger i nærområder der folk bor og i direkte tilknytning til turstier. Skjøtselen er altså med på å skape fine uteområder til glede for mange.

Den direkte skjøtelsinnsatsen løses ved en kombinasjon av lønnet og frivillig arbeid. Skjøtsel ved frivillige utføres årlig i henhold til en skjøtelsavtale. De frivillige mottar et mindre beløp årlig for å dekke kostnader til dugnadsarbeidet. De frivillige er privatpersoner, lag og foreninger og skoler, både skoleklasser med lærere og noen steder elever med foreldre.

Lønnet arbeid bestilles av Kulturarv på ulike lokaliteter etter behov for hver sesong. Arbeidsgruppa til Kirkens bymisjon i Tomsbakken gjør en spesielt stor innsats med slåttearbeid og rydding på de fleste lokalitetene der Kulturarv er involvert i skjøtselen. Kirkens bymisjon drifter ordningen med støtte fra Tønsberg kommune til arbeidsaktiveringsplasser og fra NAV. Arbeidsgruppa består av opptil seks brukere med en arbeidsleder. Arbeidslederen følger opp brukerne i alt som har med arbeidshverdagen å gjøre og planlegger arbeidsinnsatsen sammen med rådgiver i Kulturarv. Dette samarbeidet er også en viktig og positiv samfunnsrolle for fylkeskommunen.

Kirkens bymisjons arbeidsgruppe Tomsbakken blir vist hvor små forekomster av rødlistede "Solblom" vokser på Bergene gravfelt i Lågendalen nær Kvelde. Dagny Mandt ved Larvik Botaniske forening peker og forklarer at de må unngå blomstene ved stien gjennom gravfeltet under slåttene. Foto CSE.

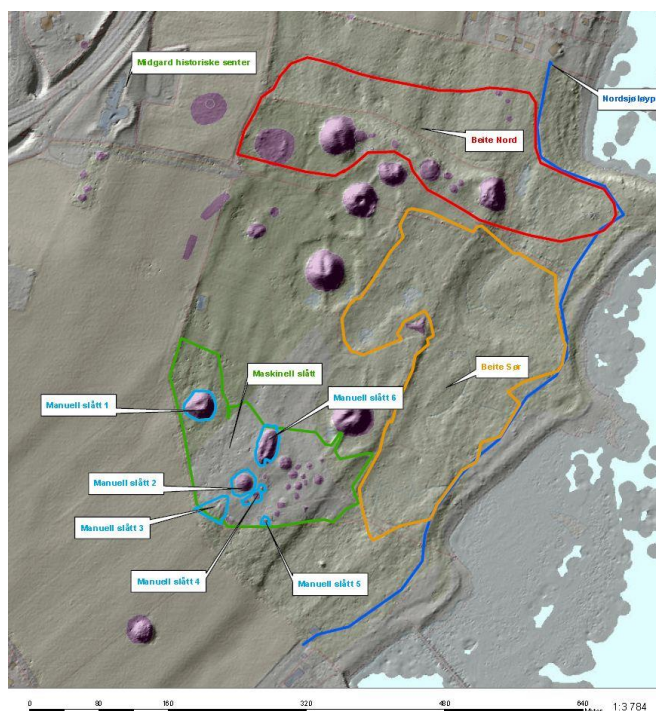

På Vassås ødegård i dagens Hof kommune er det ønskelig å få etablert sauebeite. Grunneiere Hedda og Thomas Goverud-Holm (t.v.) er positive til at dyreeier Jarle Haugestad (t.h.) kan sette sau på beite i området. Først må finansiering av beitegjerd og rydding av hogstavfall løses, det er ikke aktuelt at dyreeier skal bekoste rydding eller beitegjerd på annen manns eiendom. Foto CSE.

Skjøtselsplaner og -avtaler

Skjøtselsplaner for den enkelte lokalitet varierer i omfang etter hvor omfattende og kompliserte skjøtselstiltak som er nødvendig. Enkle skjøtselstiltak utgjør ikke behov for egne skjøtselsplaner men beskrives i skjøtselsavtalen for lokaliteten.

Skjøtsel ved frivillige utføres årlig i henhold til en skjøtelsavtale. De frivillige mottar et mindre beløp årlig for å dekke kostnader til dugnadsarbeidet. De frivillige er privatpersoner, lag, foreninger og skoler, både skoleklasser med lærere og noen steder elever med foreldre. Det skrives skjøtelsplaner og –avtaler etter behov. Enkelte større lokaliteter med tilrettelegging og mye besøk har mer omfattende forvaltnings- eller skjøtelsplaner, eksempelvis Slottsfjellet, Oseberg, Gokstad, Kaupang og Borre. Det er behov for å revidere skjøtelsplanene for Borre og Kaupang. Det bør i tillegg skrives en helt ny plan for kulturminneskjøtsel og tilrettelegging på Mølen.

Større lokaliteter med behov for mange ulike typer skjøtselstiltak forvaltes med egne skjøtelsplaner. De to kartene over er eksempler på hvordan mange ulike tiltak kartlegges i skjøtelsplanene. Borre til venstre og Slottsfjellet til høyre. Kart ved CSE.

I 2015 ble en kontrollregistrering av bergkunst gjennomført i Vestfold. Kulturarv er i dialog med Kulturhistorisk museum og Riksantikvaren om en felles forvaltnings- og skjøtelsplan for alle bergkunstlokaliteter i fylket.

Informasjonstavler

Tilretteleggingene fra de to siste tiårene har i hovedsak fungert godt. Noen tavler med stor slitasje er oppgradert eller skiftet ut allerede. Slitasjen varierer blant annet fordi enkelte steder i Vestfold med informasjonstavler er ekstra værharde. Det er behov for å skifte ut informasjonstavler på ytterligere 24 lokaliteter i Vestfold. På noen av lokalitetene står det flere tavler, som på Oseberg, Gokstad og Kaupang og totalantallet tavler som bør skiftes er derfor 46. Fremover er det naturlig at de med størst slitasje prioriteres for utskifting, men noen andre hensyn må også tas i denne utvelgelsen. Det gjelder blant annet

Helhetlig attraksjonsstrategi for vikingtidsformidling i Vestfold 2015 – 2018. For å følge opp denne strategien må en oppgradering av informasjonen på vikingtidslokalitetene Gokstad, Oseberg og Kaupang prioriteres. Pilegrimsleden som skal merkes med midler fra turskiltprosjektet er i seg en betydelig kulturminnetilrettelegging. Det er en anledning til å sette opp informasjon om arkeologiske funn og steder knyttet til valfart og pilegrimsfenomenet i Tønsberg middelalderby. Det anbefales i alt 15 tilrettelegginger med informasjonstavle der det ikke har vært satt opp informasjon tidligere, se listen på side 14.

Prioriteringene i skilt- og skjøtelsplanene fra 1993 og 1999 la vekt på brukspotensiale, lokal forankring, krav om skjøtsel og pedagogisk verdi. Det er kriterier som fremdeles er gyldige selv om begrepet «pedagogisk verdi» kan være lite presis i noen tilfeller. Det ble også påpekt i planen fra 1999. Det er ikke alltid den umiddelbare opplevelsverdien på et sted er avgjørende for om en informasjonstavle bør settes opp. Det kan også fortelles en spennende historie der kulturminnelokaliteten mangler kvaliteter i omgivelsene. En annen mulighet er å presentere kulturminneinformasjon der folk ferdes, og ikke der kulturminnet befinner seg. Et slikt konsept er prøvd i Re og Tjøme kommuner. Det går ut på å sette opp kulturminneinformasjon der *folk* er i stedet for der kulturminnet er. Informasjon om Slagene på Re på matbutikken Meny, og om vikingtidsfunn av skålveker på veggen ved Vinmonopolet på Tjøme har fått gode tilbakemeldinger. «Der folk er» konseptet kan for eksempel også egne seg til togstasjoner og hoteller – der kulturminneinformasjon kan presenteres sammen med turstier og andre attraksjoner i nærmiljøet. Slike tiltak kan oppmuntre til å oppsøke grønne områder rundt byen med rekreasjonsmuligheter.

Generelt skal disse kriteriene legges til grunn for at et kulturminne tilrettelegges; opplevelsverdi, tilgjengelighet for allmennheten, behov for å sikre kulturminnet mot slitasje og ødeleggelse og lokalsamfunnets interesse for å ta vare på kulturminnet. Lokalt kan det være interesse for alle slags kulturminner fra alle tider. Ofte er det særlig interesse for kulturminner fra nær fortid. Noen nyere tids kulturminner bør derfor også vurderes for tilrettelegging i tillegg til automatisk fredete kulturminner. En periode i nyere tids historie som mange interesserer seg for er andre verdenskrigs historie. Noen kulturminner fra andre verdenskrig er allerede skiltet, eksempelvis på Håøya. Kulturarvs prosjekt *Andre verdenskrigs kulturminner* (2015-2019) fører stadig til oppdagelsen av tidligere ukjente kulturminner i og nær lokale turområder med stor opplevelsverdi og sterke historier. Enkelte av disse bør også vurderes for tilrettelegging i årene som kommer.

Det bør stadig være en åpenhet for lokale innspill. Men de nærmeste årene må tilretteleggingene som presenteres i listen side 14 få prioritet.

Konsepter og retningslinjer for utforming

En god informasjonstavle har godt design og effektiv kommunikasjon. Det er ønskelig at flest mulig leser informasjonstavlene. Målet er at folk skal gå fra stedet med ny kunnskap og interesse for kulturminnet og til syvende og sist er målet en økt respekt for kulturminnet. Retningslinjene er også formulert for å oppnå dette. Det bør stadig prøves ut nye måter å fange allmenhetens interesse for kulturminnene. Derfor er slik sett ikke hensiktsmessig å finne en rigid mal og holde på den. Fylkeskommunen har med erfaring og utredning av universell utforming kommet frem til visse rammer for utforming det gjøres rede for under.

I tråd med eksisterende konsept: Det er ønskelig å videreføre konsepter for stativ og tavler allerede i bruk hos Kulturarv.

Fleksibilitet: Fylkeskommunen foretrekker visse velutprøvde konsepter, men ser seg best tjent med fleksibilitet i samarbeidsprosjekter.

Robusthet: Alle løsninger må velges med tanke på kostnadseffektivitet og enkel erstatning, det vil si at tavleplatene må enkelt og rimelig kunne skiftes ut ved hærverk eller slitasje. Materialer må tåle slitasje fra vær og vind.

Estetisk og harmonisk utemiljø: Informasjonstavlene skal berike omgivelsene estetisk og skal ikke ta for mye oppmerksomhet fra landskap og utsikt/omgivelser.

Universell utforming: Tilretteleggingen skal passe for flest mulig. Plasseringen av informasjonstavler skal ta best mulig hensyn til de med bevegelsesutfordringer. Høyde på tavle skal fungere for rullestolbrukere og gjennomsnittshøyde for barn i 12-års alder. Grafisk utforming med fargebruk, fonter og tekstmengder skal ha best mulig universell utforming.

Estetiske og informative illustrasjoner: Informative illustrasjoner erstatter mange ord og imøtekommer de som ikke leser så godt, de som er fremmedspråklige, de svaksynte – og de som ikke kan se. Når en ledsager beskriver et bilde for en synshemmet kan det ofte tegne et mer levende bilde enn om det blir lest opp en tekst. Muligheten for at folk stopper opp og leser tavlen øker om tavlen inneholder illustrasjoner som fanger interessen. Gode illustrasjoner kan slik bidra til økt kulturminneinteresse og –forståelse og dermed til kulturminnevern.

Informasjonstavle ved Fevang gravfelt i Sandefjord. Tavle og stativ er universelt utformet i tråd med nytt designkonsept. Illustrasjoner fungerer som blikkfang og farger harmoniserer med utemiljøet. Foto CSE.

Spennende historier: Infotavlen skal pirre nysgjerrigheten til flest mulig. Det må være greit å velge de mest spennende historiene/momentene for presentasjon i det tabloide formatet en tavle er. Samtidig skal det være en logisk struktur i informasjonen og enkelt, lett tilgjengelig språk.

Formalia: Vestfold fylkeskommunes våpen settes på alle nye tavler. Riksantikvarens våpen skal settes på ved delfinansiering fra bevaringsprogrammene BARK og BERG. Kommunens våpen tas med når de har vært bidragsyter.

Kulturminneloven: Henvisning til at kulturminnet er fredet etter Kulturminneloven. For å sikre at kulturminnene ikke ødelegges eller forringes som følge av uvitenhet, vil det i en del tilfeller også være aktuelt å informere på informasjonstavlene om gjeldende lover og regler.

Henvisninger til andre kilder: Det skal kort henvises til andre kilder for mer informasjon, internettsider til Vestfold fylkeskommune og Vestfoldmuseenes IKS. Nye informasjonstavler skal ha informasjon på to språk; norsk og engelsk.

Anvisningsskilting

Kulturarv er i dialog med Statens vegvesen om oppgradering av veiskilting til kulturminnelokalitetene. Skilting fra vei kan iverksettes til kulturminner som har ferdig oppgradert tilrettelegging og parkeringsmulighet for bil.

Økonomi

Kulturarvs driftsbudsjett dekker løpende driftsutgifter til skilt og skjøtsel. Pr. 2016 er budsjettet 650 000 kroner. Driftsutgiftene består av lønnet skjøtselsarbeid og økonomisk støtte til frivillig skjøtselsarbeid, leie av maskinutstyr og containere, reparasjonskostnader til ryddeutstyr og beitegjerder. Det er lite til overs for investeringskostnader som nye informasjonstavler utgjør. I skjøtselsarbeidet er det behov også for enkelte investeringer i beitegjerder i årene fremover. På Kaupang og Borre må gjerdestolper skiftes ut om ikke lenge. Og hvis det skal opprettes beite på Mølen og Istrehågan er det behov for en investering i gjerdekostnader og arbeidet med å sette opp gjerdet. Den store utfordringen økonomisk gjelder utskifting av gamle informasjonstavler.

Tiltak 2017 - 2027

Tabellen på neste side lister opp de lokalitetene i Vestfold som prioriteres for utskifting og montering av nye informasjonstavler i perioden 2017 - 2027. Rekkefølgen i listen er ordnet etter kommune, ikke rekkefølge på tiltak. Tilrettelegginger med stor slitasje prioriteres for utskifting, men også andre hensyn må tas. Det gjelder blant annet *Helhetlig attraksjonsstrategi for vikingtidsformidling i Vestfold 2015 – 2018*. For å følge opp strategien må en oppgradering av informasjonen på vikingtidslokalitetene Gokstad, Oseberg og Kaupang prioriteres. Tidspunkt for gjennomføring av tiltak vurderes fortløpende og det skal tas hensyn til stor pågang av besøkende, sikring av kulturminnet og lokale ønsker. Tilrettelegginger følges opp med skjøtselsplaner etter behov.

Mange av lokalitetene som foreslås oppgradert ligger ved turstiprosjekter som er merket eller oppgradert i Turskiltprosjektet. I tillegg til de informasjonstiltakene som skisseres i denne planen vil Kulturarv gi innspill om kulturminneinformasjon til informasjonstavler i Færder Nasjonalpark, Vestfolds Utvalgte kulturlandskap, til historielag og foreningers formidling av kulturminner og til næringsvirksomhet som tilrettelegger kulturminner på sin eiendom.

Prioritert kulturminneliste for skilt og skjøtsel

Rekkefølgen i listen er sortert på kommune og er ikke en prioritert rekkefølge for tiltak.

IDnr	Type kulturminne	Kommune	Lokalitetsnavn	Skifte tavle	Ny tavle	Behov for ny skjøtselsplan
79889	Forsvarsanlegg	Andebu	Tjuvbergåsen	x		
90738	Ødegårdsanlegg	Hof	Vassås			x
32072	Gravfelt	Horten	Semb		x	x
22228	Gravfelt	Horten	Borre		x	x
70093	Gravfelt	Lardal	Rytterhaugen	x		
76304	Gravhaug	Lardal	Svarstad		x	
3657	Skipsformet steinsetning	Larvik	Agnes		x	
91058	Gravfelt	Larvik	Bergene	x		
3671	Gravfelt	Larvik	Hunderåsen.			
38754	Gravfelt	Larvik	Frostvedt		x	
91179	Gravfelt	Larvik	Lunden	x		
42804	Båtnaust	Larvik	Høgvik	x		
38727	Steinsettinger	Larvik	Istrehågan	x		x
19107	Byanlegg vikingtid	Larvik	Kaupang	x		x
9326	Funnsted skipsvrak	Larvik	Klåstad		x	
52594	Gravfelt	Larvik	Mølen	x		x
77378	Steinalder heller	Larvik	Santra	x		
77366	Steinsettinger	Larvik	Valby	x		
58465	Gravfelt	Nøtterøy	Hella	x		
68902	Skipsformet steinsetting	Sandefjord	Tingvollen	x		
61900	Gravfelt	Sandefjord	Fevang	x		
51229	Skipshaug	Sandefjord	Kongshaugen	x		
39411	Gravfelt	Sandefjord	Jåbergskogen	x		x
58389	Gravfelt	Sandefjord	Dakota		x	x
69088	Gravminne	Sandefjord	Møllers ring	x		x
21630	Gravfelt	Sandefjord	Torp Hvataker		x	x
60701	Gravminne	Stokke	Vear skole	x		
139825	Steinalderboplass og grav	Stokke	Skjærsnes	x		
80275	Gravfelt	Stokke	Trælsodden	x		
31443	Gravrøys	Sande	Kværntangen		x	x
132053	Seteranlegg	Sande	S Veseterstulen		x	
32089	Gravrøyser/ helleristing	Tønsberg	Bruserød	x		x
106507	Gravfelt	Tønsberg	Gravåsen	x		
62048	Gravfelt	Tønsberg	Gullkronen		x	x
76812	Gravminne	Tønsberg	Karlsvika	x		
42085	Gravrøys	Tønsberg	Essoskogen		x	
61845	Skipshaug	Tønsberg	Oseberghaugen	x		
52060	Røysfelt	Tønsberg	Oseberg kultursti		x	x
32107	Gravfelt	Tønsberg	Kongringshaugene	x		
12373	Middelalderborg	Tønsberg	Tunsberghus		x	
10570	Middelalderby	Tønsberg	Tønsberg by		x	

VESTFOLD
fylkeskommune